

LUKÁCS B. GYÖRGY

Kiss Gy. Csaba: Budapest–Zágráb: oda-vissza

Nap, 2015

LUKÁCS B. GYÖRGY (1984) Budapest

A Horvátország múltja és jelene, a horvát–magyar kapcsolatok iránt érdeklődő közönség számára nélkülözhetetlen olvasmány Kiss Gy. Csaba *Budapest–Zágráb: oda-vissza* című könyve. A térségünkben egyáltalán nem szokványos módon először horvátul, majd magyar nyelven megjelent kötet rövidebb terjedelmű művelődéstörténeti esszékből, alaposan kifejtett, jól átgondolt szövegekből áll össze, amelyek a legkülönbözőbb témákat érintik, mégis egységet alkotnak. A műben jól megférnek egymás mellett a személyes, olykor egészen aprólékos részleteket bemutató szövegek és a tudományos igényű történelmi, művészettörténeti esszék, valamint a régi bedekkeres stílusát idéző leírások.

A kötetet a szerző zágrábi vendégtanári éveit ihlették, öt év pedig elég hosszú idő ahhoz, hogy a város és az ország múltját és jelenét jól ismerő magyar értelmiségi személyesen is megtapasztalja a zágrábi hétköznapokat. Ezt osztja meg Kiss Gy. Csaba magyar és horvát olvasóival, akik összetett képet kapnak a horvát történelemről, a horvát–magyar kapcsolatokról. A magyar olvasó számára a kötet a közös múlt, Zágráb és a tárgyalt többi horvát város magyar emlékeinek bemutatása, a magyar szempontból jelentős részletek feltárása, illetve a kevésbé közismert horvátországi magyar kisebbség sorsát tárgyaló részek miatt lehet igazán érdekes. A mű horvát szempontból nem kevésbé értékes, hiszen annak elolvasásával a horvát olvasó képet kaphat arról, hogy egy, a teljes régió viszonyaival tisztában lévő jeles magyar értelmiségi miként látja őket kívülről, milyen benyomásai vannak a még mindig sok szempontból az átmenet éveit élő ország állapotairól, az ott zajló folyamatokról. Kiss Gy. Csaba kötetéből a horvátok saját múltjukról is számos új részletet tudhatnak meg.

A legrészletesebben tárgyalt horvát fővárossal, illetve (ahogy a szerző fogalmaz) a „Zágráb magyar Atlantiszával” kapcsolatos témákat követően távolít Kiss Gy. Csaba objektívje: a teljes országról elmélkedik, főleg annak Közép-Európa és a Mediterráneum közötti átmeneti fekvéséről, a két világ találkozásáról, keveredéséről. Érdekfeszítő leírásokat kapunk más horvát városokról: Körös, Új-lak, Eszék mellett a horvát–magyar kapcsolatok szempontjából meghatározó Túrmezővel is foglal-

kozik, amely a nemzeti mozgalom meghatározó szárnyával, az ún. illír törekvésekkel szembeálló magyarpártiak fő törzsterülete volt. Ezzel kapcsolatosan a szerző üdvözli, hogy Horvátországban újabban kissé átértékelik a haladó, nemzeti illír mozgalom és a reakciós, feudális túrmezeiekről szóló egyszerűsítő modellt, és ez ügyben árnyaltabban fogalmaznak. A kontinentális területek után sor kerül a Tengermellék és Dalmácia városaira, magyar vonatkozású eseményeire, a magyar tárgyi emlékekre. Abbázia kapcsán megtudhatjuk, hogy a magyar irodalom nagyjai közül mily sokaknak volt valamilyen módon közük a népszerű üdülőtelepüléshez, s természetesen fiúmei történetek is megelevenednek.

Kiss Gy. Csaba horvátságához való hozzáállását nagyfokú szimpátia, megértés, empátia jellemzi, a régióinkban még mindig oly jellemző egyoldalú látásmódnak nyomát sem tapasztalhatjuk. Minden horvát–magyar kapcsolatokat tárgyaló szövegében érezhető, hogy azt emeli ki, ami közös, ami összeköt, ezeket a részleteket eleveníti fel a legszívesebben. Az összetűzéseket, vitás kérdéseket sem hallgatja el, ám az 1848-as háborús konfliktus kérdésének tárgyalásánál is azzal kezd, hogy ez volt a történelem egyetlen horvát–magyar háborúja, és kiemeli a részletet, miszerint a horvát bán a Drávához érkezvén parancsot adott a piros–fehér–kék horvát zászlók fekete–sárgára cserélésére, azaz az uralkodó nevében támadta meg Magyarországot. Egyéb vitás kérdésekben is nagyfokú megértésről tesz tanúbizonyságot: a horvát gyakorlatot, miszerint uralkodóinkat magyar–horvát királynak hívják, kis túlzásnak nevezi, s arra szólít fel, hogy afelett elnéző türelemmel hunyjunk szemet, lássuk benne a 19. századi horvát emancipációs törekvések nyomtatékosításának szándékát. Ezzel kapcsolatosan a szerző inkább arra irányítja a figyelmet, hogy a közös államiság pozitív hozadékait egyik nemzet kollektív emlékezete sem tartja számon jelentőségének megfelelően, s kijelenti, hogy annak végső mérlegét a 21. század távlatából mindkét fél számára pozitívnak látja.

Talán az sem véletlen, hogy éppen Mikszáth Kálmán horvátokkal kapcsolatos nézetei kaptak külön fejezetet, hiszen az író olykor ugyan elítélően

nyilatkozott a horvát törekvésekről, ám számos írásában arról értekezett, hogy fontos volna a két nép között a kölcsönös megértés. Kiss Gy. Csaba Mikszáth kapcsán egy igen lényeges szempontra hívja fel a közvélemény figyelmét, mégpedig arra, hogy a magyar politika hajlamos az erő pozíciójából kezelni a horvát kérdést. Szó szerint idézi Mikszáth sorait: „E mulasztás minket terhel. Sok baj keletkezett ebből, s sok fog még keletkezhetni, mi is megbánhatjuk, Horvátország is. Igyekszünk tehát elfoglalni Horvátországnak a szívét is, mert minél jobban megerősödik az örök dacában közgazdaságilag és társadalmilag, annál nehezebb lesz a magyar befolyás érvényesülése.”

A szerző egyéb szerencsésen megválasztott, találó idézetekkel is színesíti mondandóját, így megtudhatjuk, hogy a kötetben többször említett, a horvát változat előszavát jegyző Željka Čorak művészettörténész a magyar–horvát szimbiózis és a délszláv kontextus összehasonlításakor arra jutott, hogy előbbi „elegynek, fizikai találkozásnak tekinthető, amelyben mindegyiknek megmarad eredeti jellege”, míg utóbbi kémiai folyamathoz hasonlítható, „melynek eredményeként vegyület jön létre, amelyben az egyes alkotóelemek elveszíthetik eredeti sajátosságaikat”. Kiemelném továbbá a Miroslav Krleža által Lőkös István szlavistának mondottakat, miszerint ne feledkezzék el arról, hogy „csak egy patak választ el bennünket”.

Kiss Gy. Csaba a kötetben sorra veszi a horvát–magyar kapcsolatok szempontjából feltárat-

lan témákat, szorgalmazza a történelem során Zágrábban letelepedett magyarokkal: politikusokkal, írókkal, utazókkal, illetve a jogakadémián és a papi szemináriumokban tanuló egykori diákokkal kapcsolatos kutatások elvégzését. A horvátországi magyar emlékekkel kapcsolatban tárgyalja az eddig megjelent szakirodalmat, kritikus elemzéséből világossá válik, hogy ez ügyben is sok még a tennivaló, holott (amint kiemeli) magyar szenteknek több ereklyéje található horvát földön, mint Magyarországon. A nagy horvát íróval, Miroslav Krležával kapcsolatban megjegyzi, hogy magyarságképének bemutatása mindmáig adósság.

A kötetben különösen érdekesnek találtam a regionális párhuzamokat, így annak bemutatását, hogy a lengyelek miként kezelik a lublini uniót, azaz a lengyel–litván államszövetség 1569-es létrejöttét. Ezzel kapcsolatban a szerző kiemeli, hogy országgép kialakításában mennyire előttünk járnak, Nyugaton is mennyire kevésbé ismert a jóval hosszabb ideig létező magyar–horvát államközösség. Csak egyetérthetünk Kiss Gy. Csabával abban, hogy ideje lenne változtatni a közép-európai kérdések iránt kevés érdeklődést mutató politikán, és érdemes volna újszerű kapcsolatokat keresni szomszédainkkal, így Horvátországgal kapcsolatban „megmutatni annak az úgynevezett »nagy« világnak, hogy a mai Közép-Európában van arra is példa, hogy az előítéletek megváltozzanak”.

WÉBER ANIKÓ (1988) Tatabánya

WÉBER ANIKÓ

Szerb Antal: Budapesti kalauz – Marslakók számára

Magvető, 2015

Milyennek látná egy marslakó a magyar fővárost? Nem tudhatjuk biztosan. Azt azonban igen, milyennek találta Szerb Antal, aki *Budapesti kalauz – Marslakók számára* című művében végigvezette vendégét a macskaköves utcákon. A Magvető pedig már másodjára ígéri, hogy az olvasó is bepillanthat Szerb Antal Budapestjébe. Korábbi, 2005-ös kiadásában a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fény-

képtárának fotóival illusztrálta a szöveget, a 2015-ös kötet pedig a Fortepan online fotóarchívumának gyűjteményéből közöl képeket. A két kiadásban közös, hogy a fotókat nem rendelik alá a szövegnek, inkább arra utalnak a kötetek fülszövegeiben, hogy a kettő egymást kiegészítve, kéz a kézben jár.

„Ezek a fotók nem illusztrálni hivatottak Szerb Antal szubjektív budapesti sétáját, hanem megmu-